

tokrili ptiček letí nad poljano navzgor in veselo gostolí. Ne mara, da bi poslušal jok in stok nesrečne lilije, ki jej krvaví srcé in venejo snežna lica.

To je bilo včeraj opóludne, ko je greló solnce z jasnega neba. Davi je prišel pastir, pasóč čredo ondód, pogledat po svojej cvetici. Na tleh je ležala bela glavíca zvenela. Dečku se je milo storilo, orosilo se mu je okó in otišél je s potrím srcem k svojej čredi.

Jos. Gradáčan.

Rudolf Habsburški.

Po smrti Friderika II. (15. junija 1246. l.), ki je bil zadnji vladar iz rodovine Babenbergovcev, napóčili so za Avstrijo zeló slabi časi. Za tega časa je bila tudi na Nemškem velika zmešnjava. Nevkrotljivi viteški duh je zabrédel po premnogih krajih v veliko krvoločnost. Največ gradóv se je izpremenilo v razbojniška zakóťja, pred katerimi ni bil varen niti slabjši sosed niti kak tuj popotnik. Močnejši vitez si je trdil z mečem svojo voljo. Kdor je bil močnejši, ta je bil velják. A mej temi notranjimi bóji je dostojanstvo nemškega cesarskega prestola tako minévalo, da ni nobenega kneza več mikalo zasésti visoke časti. Zatorej so nemško krono nekateri volilni knezi ponujali angleškemu vojvodi Rihardu Kornvelskemu, a drugi zopet kralju kastilijanskemu Alfonzu. Obá sta pa carovala samo na videz. Zadnji niti prišel ni v svoje carstvo, a prvi redko kedaj. Ker se ni nobeden mnogo brigal za izročeno mu čast, godíle so se največje krivice nekaznovane.

Nemški knezi so čutili, kolika potreba je, da v tako velikej državi in v tako zamotanih časih, doboe cesarsko čast v roke povse umen in krepák mož. Rihard Kornvelski je bil umrl; torej pokliče v kimovci 1273. l. nadvladika Verner nemške kneze v Frankobrod, da si izvolé cesarja; — a sam jim nasvetuje, da proglasé za cesarja Rudolfa, grofa Habsburškega, kateri je „čestilec cerkvi, prijatelj pravici, mož poln veleuma in pobožnosti, ljubljen od Bogá in ljudi.“ — Vsa Nemčija je pozdravila z radostjo novega cesarja, kajti:

Vtolažen je strašni krvavi prepír
Brezvladnega časa, na svetu je mir;
Vladarju so v rokah osode,
Zgubila grózo sta jeklo in meč,
Slaboten in miren ne trese se več,
Močnejšega suženj da bode.

Cesarsko krono je prejel Rudolf v Ahenu. Pripovéda se, da si je — ker se je bilo žezlo slučajno izgubilo — Rudolf dal véрно udanost volilnih knezov prisézati na križ, katerega je bil dvignil od oltarja ter dejal: „To znamenje, ki je spásilo (odrešilo) nas in ves voljni svet, more namestiti tudi izgubljeno žezlo.“ — Bistroumje, s katerim je takó vrlo rešil novi cesar obéno zadrégo, ki se je bila zaradi izgubljenega žezla pojavila, znali so vsi visoko ceniti.

Poglédimo si — prej nego nastavljamó životopis tega veleodličnega možá — končí površno njegovo prejšne življenje.

Rudolf I., grof Habsburški in Kiburški, rodil se je 1. maja 1218. leta. Odgojili so ga v viteških poslih na dvoru cesarja Friderika II. A pozneje je živel na svojih precej dobrih in velicih posestvih v Alzaciji in Helveciji. Več časa nazivali ste ga mesti Štrasburg in Ciriš svojega váruha in glavarja; v obče spoštoval ga je vsakdo viteza stroge pravičnosti in junaštva, a blazega in plemenitega srcá. Marsikateri siromak mu je bil hvaležen na darovih; a slabejši so ga radi klicali v pomoč proti močnejšim protivnikom. Dokaz njegove pobožnosti nam daje oni dosti znani dogodek, ko je nekoč na lovu Rudolf — takrat še malo sláven — svojega konja razjasil in ga daroval duhovniku, ki je hitel ter nesel umirajočemu poslednje tolažilo, presveto rešnje telo, a sredi pota ga je zapréčil hudoúrník. Jutrodan je zopet duhovnik privedel konja grofu nazaj, a ta mu ves zavzet reče:

Bog varuj me, — — — — —
 Da konja jemál bi za svojga,
 Jezdaril na lov in boj bi ga spet,
 Ki stvarnika nosil je moj'ga!
 In ako ímeti ga tebi ni mar,
 Ostane naj službi cerkovni v dar,
 Saj temu on bil sporočen je,
 Od kiga v najém posvetno oblast
 In blago imam, in zdravje in čast
 In dušo in kri in življenje.

Prosil je nató blagemu grofu duhovnik povračila iz nebes in — kakor dokazuje zgodovina — izprosil mu ga je tudi. — Pripoveduje se, da je ob volitvi prišel óni duhovnik v Frankobrod ter je viteze s tem dogodkom zeló ganil ter ravno on je mnogo pripomogel, da je bil Rudolf izbran za cesarja.

Rudolf je bil zapleten v boji z mestom Bazelom in ondótnim vladikom, ter je takrat z vso svojo četo oblegal to mesto; kar se mu javi novica, da je on izvoljen nemškím vladarjem. Takój se pomiri s sovražnikom ter ótide v Porečje (Ahen), da ondu prejme cesarsko krono.

Prva skrb Rudolfova je bila, da ustanovi v svojih deželah red in mir. Osebito v tem poslu so novega cesarja mnogo zavirali nekateri mogočni mu protivci; izmed njih je hrabri Otokar II., kralj češki — kot nemški knez — jako se branil, da bi spoznal v Rudolfu svojega cesarja, ker je ménil, da bi se bila pristovala nemška krona jedino le njemu, najveljávnejšemu vseh knezov. Takrat je vladal ravno on nad avstrijskimi deželami, a to posebno strogo. Rudolf dobro vedóč, da z lepimi besedami tu nič ne opravi, pohítí z vso vojsko pred Beč. Otokar, ki je bil tudi prispel tjá, spoznal je, da je nemo-goče sovražnika premagati, — torej je prosil na kolenih Rudolfa, da mu oprósti. Ošabnež se je, da-si v sijajnej baržunastej opravi, moral také globoko ponižati pred priprósto oblečenim Rudolfom. A ta ponižnost je bila samo na vitez — kajti skoraj za tem se je napótil s svojo vojsko proti Beču. Z nemškím cesarjem se je vojeval Otokar II. na moravskem polji 26. avgusta 1278. l. — a Rudolf je zmógel. Sam Otokar se je hrabro bojeval; osemnajst

rán je uničilo napósled njegovo junaško življenje, akopram je bil ukazal Rudolf, da naj — kolikor mogoče čuvajo kralja smrti.

Nihče ni zdaj več zabranjeval Rudolfu polastiti se Moravske. V Češko pak je šel do Kolina, kjer je sklenil mir. Kraljeviču češkemu Vencelju je dál kraljevino Češko, a njega je oženil s svojo hčerjo Juto. Avstrijskim deželam pa je — kakor so želeli stanovi — svojega sina Albrehta imenoval glavárjem.

Silno težav je novemu cesarju napravljalo uredovanje toliko zanemarjenega cesarstva. Posle smrti Friderika II. 1250. l., torej blizu do trideset let bilo je v tej obširnej državi vse povprék brez najmanjšega práva in réda. Kakor smo užé v početku svojega spisa oménili, zaplodilo se je v tem dolgem času brez mere mnogo roparskih vitezov, pred katerih napadi ni bil nihče varen. Med seboj so se pobijali in vso slavo videli v tem, kakó so drug družemu zapalivali gradove ter se ropali. Jeden najsílnjših je bil bojaželjni grof Eberhard Virtemberski, ki je bajé imel geslo: „Bogu prijatelj, a svetu neprijatelj.“ Povsod po širnem cesarstvu je potoval Rudolf ter vsacemu, bodi si najnižih stanov, razsodil o pravici; čestokrat je dejal: „mene niso zató izvolili cesarjem, da bi se pred ljudmi skrival!“ — Leta 1290 je prišel v Tirinško ter ondu ukazal 29 vjetih roparskih vitezov v Erfurtu umoriti; a po tem je ostal v ónih krajih še leto in dan, dokler ni uničil vseh roparskih gradov, katerih je bilo 66 na številu.

Rudolf je silno želel, da bi mu na prestolu, za katerega je on vse svoje moči žrtvoval, slédil od četririh sinov jedini mu preostali vojvoda Albreht. Ali knezi niso zakrivali proti tej nakani svoje nevolje. Albreht ni bil po svojej trdosrénosti in neprijaznem obnašanji posebno priljubljen. A knezi volileci niso radi videli, da bi jim kdo kratil njihove pravice ter jim usilil vladarja, ki pohaja iz rodú, kateri si je v tako prilično kratkem času pridobil toliko moč in slavo. Nevoljen zaradi tega je zapustil Rudolf državni zbor v Frankfurtu in se napótil užé nekoliko bolán proti Štrasburgu. A čutil je skoro kakó so mu vidno moči pešale, želel je torej na cesarskej rakvi v Speieru izčakati svoje zadnje ure — ali še prej nego je tjá dospél, prehitela ga je smrt v Germersheimu 15. julija 1291. leta. Umrl je v 73. letu svoje dóbe; a v 18. letu svojega carovanja.

Rudolf Habsburški je slóvel še kot grof na svojej pravičnosti, zmérnosti in junaštvu, a mnogo bolj se je odlikoval v teh prednostih za svojega vladarstva. Vse, kar je prej dobrega izvrševal v malem, deloval je pozneje javno pred vsem svetom, kakor pravi dobrotnik vseh ubožnikov.

Visoke a šibke je bil rasti, príproste nravi; jedel in pil je le prilično malo in zmérno. Oblačil se je navadno v sivo kamižolo, na katero je krpe čestokrat — osobito v vojski — prišíl si sam. S svojim prijaznim obnašanjem moral se je vsacemu takój prikupiti. Tudi poštene šale je ljubil. Nikdar pa mu ni primanjkovalo pri nobenem činu ozbiljnosti in stanovitosti. Ko je bil jednóč s svojo vojsko v velikej sili gladí poginiti — sovražnik je namreč zaségel ves živež, ki so ga peljali v Rudolfov tabor — izpulil je sam cesar na polji repo ter jo surovo jedel, a po njegovem zglédu tudi vojaki. Ko pa niso več našli répe, dal je napasti sovražnika, ter dejál: „Ako premagamo, dobódemo dovolj jesti in piti, ako nas pa oni premórejo, dali bodo vjetnikom končí potrebne hrane.“

Njegovo zaupanje v Bogá moremo lahko razvideti iz besed, ki jih je rekel iskajoč privrženikov za boj na Otokarja necemu porénskemu grofu, ki ga je vprašal, kdo naj pač varuje njegov zaklad, dokler se ne povrne nazaj. — „Jaz nimam zakladov, niti drugega denarja, nego li teh pet belfčev; a Gospi od, ki mi je do zdaj pomagal, skrbel bode zame tudi zdaj!

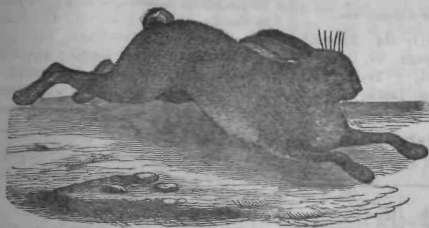
Nikdar pa ni prelomil svojih obljub in dolgo let po njegovej smrti je bila v navadi prislovica za besedolomstvo: „Ta nima poštenosti Rudolfove.“

To Vam bodi — draga mladina — v kratkih potézah život ónega slavnega možá, katerega obnašanje je, da-si različno od prejšnjih vladarjev in vsakako priprosto, ipak imelo takó dobredejen vpliv na vsacega, bodi katerega koli stanú hoče, da se je rad klonil njegovim modrim državnim naredbam — a posebno morate ceniti visok duh Rudolfa Habsburškega zató, ker se vam ponuja prilika spoznati, kako vsemogočni vladar nebes in zemlje plačuje za sluge bogoljubnega prádeda na poznih potomcih veleslavne obitelji našega presvitlega cesarskega prestola, ki slóve po mogočnosti nad 500 let in slóvel bode — po nesmrtnem izréku pésnikovem — — „do časov neznanih!“

V. — z — .

Privedopisno - natoroznansko polje.

Z a j e c.

Zajec je čveteronogata gozdna žival. Imaglavo, vrat, trup, noge in rep. Pokrit je z mehko in gosto dlako. Nogé ima dolge in brze; sprednji nogi ste mu daljši, zadnji ste krajši. Ušesi ste daljši od glave. Oči ima debele in iz-

buljene ter jih ne more zapreti, ker mu so trepalnice premajhene; zatorej spi z odprtimi očmi. Rep je kratek in zasuknen. Zajec v hrib bolje teče nego li s hriba, v nevarnosti gre tudi v vodo in prav dobro plava. — Zvečera se gre past in večkrat ga še jutranjo solnce najde na paši. Po dnevi leži skrčen v svojem ležišči, katero si izkoplje sredi kacega razóra tako globoko, da se malo ne ves skrrije vanje. Zajec se živi ob sočnatih rastlinah, najljubša mu je repa, zelje in detelja. Po zimi, kadar sneg zmrzne, ne more do trave; lačen je in objéda mlado drevje po hostah; a tudi po vrtéh naredi mnogo škode po cepljenih drevescih. Zajéje meso je tečno in okusno, zato ga lovci preganjajo. Zajec je jako boječa žival; človeku, ki se boji vsake stvarce, pravijo: „boječ kakor zajec.“